

УДК 336.64

Голосенін І.О.
здобувач

Київського національного торговельно-економічного університету

**ДЕРЖАВНИЙ ПІДХІД ДО РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ КРЕДИТІВ
МАЛОМУ І СЕРЕДНЬОМУ БІЗНЕСУ****INTERNATIONAL EXPERIENCE OF SME LOAN RESTRUCTURING
PROGRAMS****АНОТАЦІЯ**

В умовах системної кризи у фінансовому секторі та наступного періоду тривалої економічної стагнації малий та середній бізнес найбільше страждає від погіршення або припинення доступу до кредитного фінансування. Враховуючи суспільну місію приватного підприємництва, держава має приходити йому на допомогу, навіть якщо це суперечить засадам ринкової економіки. Однією з форм такої допомоги є сприяння упорядкованій реструктуризації кредитів із дотриманням балансу інтересів кредитних установ та позичальників. У деяких зарубіжних країнах уряд разом із центральним банком прийняв національні програми реструктуризації кредитів, зокрема малому і середньому бізнесу та фермерам. Ефект таких програм полягає не лише у збереженні основи для середнього класу, але й у посиленні лояльності клієнтів до банків, стабілізації дохідності кредитних установ. Апробований зарубіжний досвід заслуговує адаптації в Україні, що дасть змогу стимулювати розвиток кредитування суб'єктів підприємництва.

Ключові слова: банківський сектор, системна криза, реструктуризація проблемних кредитів, регулювання банків, кредитування клієнтів, малий та середній бізнес.

АННОТАЦИЯ

В условиях системного кризиса в финансовом секторе и последующего периода длительной экономической стагнации малый и средний бизнес больше всего страдает от ухудшения или прекращения доступа к кредитному финансированию. Учитывая общественную миссию частного предпринимательства, государство должно приходить ему на помощь, даже если это противоречит принципам рыночной экономики. Одной из форм такой помощи является содействие упорядоченной реструктуризации кредитов с соблюдением баланса интересов кредитных учреждений и заемщиков. В некоторых зарубежных странах правительство вместе с центральным банком приняло национальные программы реструктуризации кредитов, в частности малому и среднему бизнесу и фермерам. Эффект таких программ заключается не только в сохранении основы для среднего класса, но и в укреплении лояльности клиентов к банкам, стабилизации доходности кредитных учреждений. Апробированный зарубежный опыт заслуживает адаптации в Украине, что позволит стимулировать развитие кредитования субъектов предпринимательства.

Ключевые слова: банковский сектор, системный кризис, реструктуризация проблемных кредитов, регулирование банков, кредитование клиентов, малый и средний бизнес.

ANNOTATION

Under conditions of a systemic crisis and the subsequent period of prolonged economic stagnation, the SMEs are most affected by deterioration or disabling access to loans. Given the social mission of private entrepreneurship, the state has to help this sector, even if it is contrary to the principles of market economy. One form of such assistance is to facilitate the orderly restructuring of loans subject to the balancing interests of lenders and borrowers. In some foreign countries, the government together with central bank adopted national programs of troubled loan restructuring, in particular, for small and medium businesses and farmers. The effect of such programs is not only to maintaining the basis for the "middle class", but enhance customer loyalty to banks, stabilize yield of

credit institutions. Proven international experience deserves to adaptation in Ukraine, to stimulate the development of SME lending.

Keywords: banking sector, systemic crisis, troubled loans restructuring, bank regulation, lending, small and medium businesses.

Постановка завдання. Малий та середній бізнес порівняно з великими корпораціями має обмежені можливості залучення кредитних ресурсів, зокрема шляхом емісії облігацій, а в отриманні кредитів зазнає труднощів із наданням прийняттого для кредитора забезпечення. В умовах системних криз та менш сильних потрясінь зростає частота дефолтів за кредитами малим і середнім підприємствам (МСП). Традиційні ринкові механізми не дають змоги відновити кредитування, а тому зумовлюють втручання держави. Зокрема, у звіті Національного банку України про результати опитування банків відзначається, що у II кварталі 2016 р. попит корпоративного сектору на кредити збільшився внаслідок зниження процентних ставок, потреби позичальників в обіговому капіталі та необхідності реструктуризації заборгованості. Найсуттєвіше зростав попит на кредити МСП [1]. Поряд із цим 23,9% обстежених НБУ малих підприємств визнають поганий фінансовий стан, а середніх – 15% [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку кредитування МСП приділяють увагу багато українських учених, але питання роботи з проблемними кредитами залишається науковим інтересом для обмеженого кола фахівців, зокрема Д.В. Долбнева [3], В.Р. Герасименко [2], В.С. Сирота [11], В.І. Міщенко, В.І. Крилова [6], які розглядають механізм управління проблемними позиками. Однак особливості регулювання проблемних позик МСП та складні аспекти реструктуризації кредитів за участю держави залишаються без розробки наукової методології.

Мета статті полягає в узагальненні міжнародного досвіду з реструктуризації кредитів малому і середньому бізнесу в умовах системних кризи або економічної стагнації для застосування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес реструктуризації кредитів слід розглядати не тільки як інструмент управління активами, але й як складову частину системи управління стосунками з клієнтами. Завдяки правильним підходам до реструктуризації за-

боргованості клієнтів банки можуть у результаті стабілізувати доходи від обслуговування клієнтури. З точки зору суспільних інтересів малі і середні підприємства, які перебувають переважно у приватній власності, є носіями підприємницької активності, а вона, своєю чергою, є ознакою ринкової економіки. Враховуючи значну питому вагу малого і середнього бізнесу у зайнятості, сплаті податків, виробництві ВВП, держава покликана надавати йому адекватну підтримку в умовах системної кризи.

Криза в банківському секторі, як правило, проявляється як кредитна криза. Поняття «кредитна криза» нами тлумачиться як стан банківської системи, коли більшість банків та банківська система в цілому згортають кредитування через суттєве погіршення якості кредитів, відсутність потенційних позичальників із прийнятним профілем ризиків, а також внаслідок звуження ресурсної бази. У результаті банки підвищують вимоги до позичальників саме тоді, коли їм необхідне додаткове фінансування. Нестабільність надходжень від реалізації продукції та недостатній розмір активів, що можна надати у заставу, особливо виражені у малого та середнього бізнесу. Регулятор в Україні постійно підвищує вимогливість щодо класифікації банками своїх кредитних операцій, що відображено у новій версії Положення про порядок класифікації кредитних операцій [7], а також ідентифікації та обмеження кредитування пов'язаних осіб і підвищення вимог до рівня капіталізації. Це підштовхує банки до згортання кредитування найбільш ризикових позичальників або вимагання значного запасу застави.

За якістю кредитного портфелю Україна знаходиться серед країн із найгіршим показником частки проблемних активів. Нижче наведена таблиця, сформована нами за вибіркою сусідніх країн Європи.

Аналіз кореляції між показниками України та інших представлених країн показав, що висока позитивна кореляція існує з Таджикистаном (0,69), Білорусією (0,80) та Вірменією (0,83). На графіку (рис. 1) показана вибірка сусідніх з Україною країн. Можна побачити, що масштаби сучасної кредитної кризи в Україні є

значно більшими, і вона відбувається на фоні загальної стабілізації у світі.

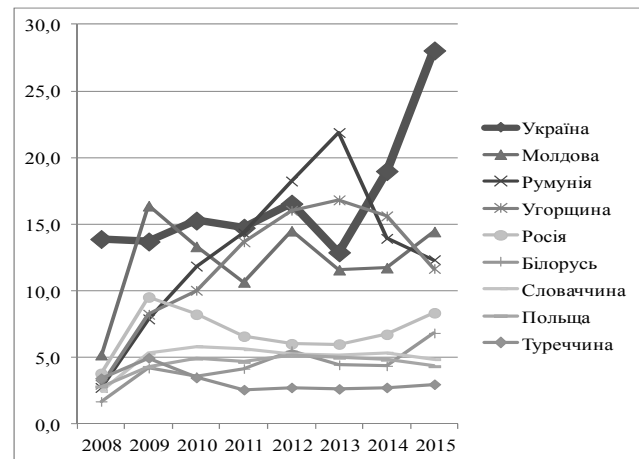

Рис. 1. Динаміка частки проблемних кредитів у кредитах банківської системи

Джерело: складено за даними [16]

Розподіл вибірки країн Східної та центральної Європи за векторами якості кредитів та кредитної активності також демонструє аномальний стан банківського сектору України (рис. 2).

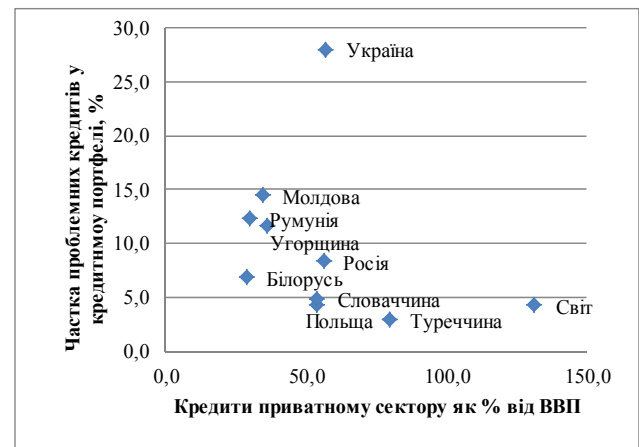

Рис. 2. Розподіл вибірки країн за якістю кредитів та відношенням кредитів приватному сектору до ВВП

Джерело: складено за даними [16]

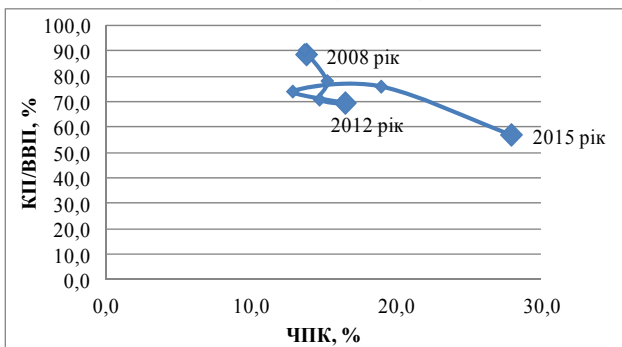
Таблиця 1

Частка проблемних активів банківських систем вибірки країн, %

Назва країни	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Україна	13,9	13,7	15,3	14,7	16,5	12,9	19,0	28,0
Молдова	5,2	16,4	13,3	10,7	14,5	11,6	11,7	14,4
Румунія	2,7	7,9	11,9	14,3	18,2	21,9	13,9	12,3
Угорщина	3,0	8,2	10,0	13,7	16,0	16,8	15,6	11,7
Росія	3,8	9,5	8,2	6,6	6,0	6,0	6,7	8,3
Білорусь	1,7	4,2	3,5	4,2	5,5	4,4	4,4	6,8
Словаччина	2,5	5,3	5,8	5,6	5,2	5,1	5,3	4,9
Польща	2,8	4,3	4,9	4,7	5,2	5,0	4,8	4,3
Туреччина	3,4	5,0	3,5	2,6	2,7	2,6	2,7	3,0
Світ	3,0	4,2	4,0	3,9	3,7	4,1	4,1	4,3

Джерело: складено за даними [16]

Упродовж 2013–2015 рр. показник відношення кредитів приватному сектору до ВВП в Україні знизився з 74% до 57%, як видно на наведеному графіку, банківський сектор «мігрує» у небезпечну зону (рис. 3).

Рис. 3. Переміщення українського банківського сектору за координатами співвідношення кредитів приватному сектору (КП/ВВП) та часткою проблемних кредитів у кредитному портфелі банків (ЧПК)

Джерело: складено за даними [16]

На жаль, в Україні відсутня статистика кредитів МСП на рівні банківської системи, що унеможливорює порівняння з іншими країнами. НБУ також не вимагає від банків деталізувати кредитний портфель за сегментами клієнтури у кварталній та річній звітності. Наприклад, «Ощадбанк», «Мегабанк» та «ПУМБ», які розвивають сегмент МСП як один із пріоритетних, не розкривають публічну інформацію про кредити МСП та їх реструктуризацію. Поряд із цим окремі банки розкривають звітність про кредити МСП та реструктуризацію. Зокрема, визнаним лідером кредитування МСП є «Прокредит банк», що проводить досить ефективну кредитну політику (частка прострочених кре-

дитів більше 90 днів не перевищує 7%), проте понад 68% реструктуризованих кредитів МСП є знеціненими, а 42% – залишилися потенційно проблемними.

Структура прострочення за видами кредитів МСП показує, що «Прокредит банк» частково компенсує зростання проблемності бізнес-кредитів успішним кредитуванням сільськогосподарських виробників. Увесь портфель проблемних кредитів банку складається з кредитів, за якими визнано зменшення корисності (об'єктивними ознаками зменшення корисності є прострочення за будь-яким кредитом даного позичальника більше 30 днів, порушено справу про банкрутство, порушення договірних умов щодо сплати основної суми боргу і процентів, наявність інформації про неможливість виконання даними клієнтом своїх зобов'язань, виникли суттєві негативні зміни в галузі економіки, де працює клієнт, і погіршення економічної ситуації).

Інший провідний банк у кредитуванні МСП – «Райффайзен банк Аваль» показує значно гіршу картину з якістю кредитів МСП: у портфелі кредитів малим підприємствам частка прострочених та знецінених кредитів 70,1%, а в портфелі кредитів мікропідприємствам – 62,5% [9] (банк виділяє клієнтів МСП як малі підприємства та мікропідприємства за критеріями об'єму реалізації та сумах наданих кредитів). При цьому банк не розкриває інформацію про реструктуризовані кредити.

Суттєву частку прострочених та знецінених кредитів багатьох українських банків становлять кредити, видані позичальникам у Криму, Донецькій та Луганській областях. Погіршення стану та середовища для бізнесу зумовлюють необхідність прийняття заходів на рівні національної програми, яку в інших країнах приймають у разі глибокої системної кризи або

Таблиця 2
Реструктуризовані кредити клієнтам АТ «Прокредит банк» на 31.12.2015, млн. грн.

	Кредитний портфель	Реструктуризовані потенційно проблемні кредити		Знецінені реструктуризовані кредити		Усього реструктуризовані кредити	
		Реструктуризовані	Частка від КП	Реструктуризовані	Частка від КП	Реструктуризовані	Частка від КП
Кредити МСП	5 487,0	185,1	3,4%	260,8	4,8%	445,9	8,1%
агро-кредити	1 924,0	12,9	0,7%	12,499	0,6%	25,407	1,3%
Інші кредити	38,7	–	–	22,2	57,4%	26,407	68,2%
Разом	5 525,7	185,1	3,3%	283,1	5,1%	468,1	8,5%

Джерело: складено за даними [8]

Таблиця 3
Структура проблемних кредитів АТ «Прокредит банк» на 31.12.2015, млн. грн.

	Бізнес-кредити		Агрокредити	
	Усього	Частка в портфелі	Усього	Частка в портфелі
Кредити МСП непрострочені та знецінені	2 824,9	100,0%	1 849,8	100,0%
Всі з простроченням або зменшенням корисності	728,8	25,8%	74,3	4,0%
Прострочені 91 і більше днів	281,6	10,0%	20,0	1,1%

Джерело: складено за даними [8]

природних катаклізмів. За відсутності державного підходу до вирішення цієї проблеми українські банки вимушені врегульовувати цю проблему власними шляхами: списання боргу як безнадійного (оскільки на території, що контролюють самопроголошені республіки, не діють закони України і держава не може забезпечити їх виконання), а у разі переведення бізнесу позичальниками на підконтрольну територію України – проведення реструктуризації. Наприклад, у банку «Райффайзен банк Аваль» кредити малим та мікропідприємствам у регіоні Донбасу становили 551 млн. грн. на кінець 2015 р. та 1 794 млн. грн. на кінець 2014 р., у «ПриватБанку» – 133 млн. грн. і 175 млн. грн., у «Прокредит банку» – 7,17 млн. грн. та 116,9 млн. грн. відповідно.

«ПриватБанк» поділяє клієнтів у сегменті суб'єктів господарювання, не виділяючи МСП, а лише зазначаючи розмір кредитів, що є грубою помилкою у стратегічному плані і ускладнює порівняльний аналіз банківської системи: середні позичальники, які мають кредити 1–100 млн. грн., малі позичальники, які мають кредити менше 1 млн. грн. (табл. 4).

Модель бізнесу даного банку фактично побудована навколо обслуговування корпоративних клієнтів, а сегмент МСП становить незначну частку, однак банк практикує відкриття кредитних рахунків за платіжними картками (загальна сума боргу за кредитними картками становить на кінець 2015 р. 21 млрд. грн.), якими користуються приватні підприємці, тому дана статистика кредитів МСП є неповною. У 2016 р. банк заморозив розвиток кредитування МСП та за кредитними картками. На кінець 2015 р. 66,6% кредитного портфелю МСП були прострочені або знецінені.

За нашою експертною оцінкою, в українських банках частка проблемних кредитів у кредитному портфелі МСП перевищує 50%. За таких умов ситуація вимагає втручання держави, включаючи вжиття надзвичайних заходів. Серед найбільш актуальних та невикористаних антикризових заходів в Україні автор вважає прийняття національних програм реструктуризації кредитів МСП. Заслужує уваги досвід країн із різним рівнем розвитку економіки і різною вразливістю до фінансової кризи.

У США прийнятий Адміністрацією фермерських кредитів наприкінці 1980-х років Кодекс реструктуризації проблемних кредитів ферме-

рам [12] (щодо гарантованих кредитів), в якому визначено такі ключові моменти: заявка на реструктуризацію від боржника з планом реструктуризації; поняття «проблемна позика» означає кредит, за яким позичальник не має фінансових можливостей для оплати відповідно до його умов, і такому кредиту притаманні декілька характеристик: позичальник демонструє негативні тенденції щодо фінансового стану та погашення; кредит є простроченим. Один або обидва з вище зазначених факторів у поєднанні з недостатнім рівнем забезпечення являють собою високу ймовірність збитків для кредитора. Терміни «реструктурувати» і «реструктуризація» включають у себе перепланування графіку погашення, поновлення, відстрочку погашення основної суми або відсотків, прощення заборгованості і прийняття будь-яких інших дій, щоб створити такі умови, які зроблять імовірним роботу позичальника як фінансово життєздатного. Передбачено повідомлення перед зверненням стягнення вимог кредитора на заставу: не пізніше ніж за 45 днів до початку процедури стягнення кредитор зобов'язаний повідомити позичальника про те, що кредит може бути придатний для реструктуризації. Встановлено обмеження права стягнення: жоден кредитор не може застосовувати або продовжувати будь-які стягнення до того, як кредитор завершив розгляд позики для реструктуризації.

Коли кваліфікований кредитор отримує заявку на реструктуризацію від позичальника, він повинен визначити, чи варто реструктурувати кредит, беручи до уваги:

- 1) чи дорівнюють або менше вартості реалізації застави витрати кредитора на реструктуризацію кредиту;
- 2) чи розраховує позичальник перевищення свого доходу над операційними витратами на виплату первинних зобов'язань;
- 3) чи має позичальник фінансові можливості і навички управління для збереження застави;
- 4) чи здатний позичальник подолати наявні фінансові труднощі, щоб відновити нормальну роботу та погашення кредиту на основі нових умов;
- 5) якщо проблемний кредит не є простроченим, чи може належна реструктуризація обґрунтовано гарантувати, що кредит не буде згодом віднесено до безнадійних.

Якщо кредитор визначає, що потенційні надходження від реструктуризації кредиту менше

Таблиця 4

Структура кредитного портфелю ПАТ «ПриватБанк» на 31.12.2015, млн. грн.

Кредити клієнтам	2014 рік		2015 рік		Приріст за 2015 рік
	Обсяг	Частка в КП	Обсяг	Частка в КП	
МСП	2 075,0	1,1%	2 252,0	1,0%	8,5%
Корпоративні кредити	150 923,0	82,2%	188 764,0	84,2%	25,1%
Інші кредити	30 637,0	16,7%	33 117,0	14,8%	8,1%
Усього кредити клієнтам	183 635,0	100,0%	224 133,0	100,0%	22,1%

Джерело: складено за даними [10]

або дорівнюють потенційній вартості реалізації застави, то кредитор повинен реструктурувати кредит. У розрахунку чистих надходжень у результаті реструктуризації проблемних кредитів кредитор має враховувати всі відповідні фактори:

1) приведена вартість процентного доходу і погашення основного боргу під час здійснення плану реструктуризації;

2) адміністративні витрати, пов'язані з роботою і реалізацією плану реструктуризації;

3) наявність представленого позичальником попереднього плану реструктуризації й аналіз грошових потоків, показуючи обґрунтовану ймовірність того, що впорядковане погашення боргу буде відбуватися в результаті пропонованої реструктуризації;

4) наявність фінансової звітності позичальника.

Якщо дві або більше альтернативи реструктуризації у розпорядженні кредитора щодо даного проблемного кредиту, то він повинен реструктурувати кредит відповідно до альтернативи, яка призводить до найменших витрат для кредитора. Кредитори мають щоквартально звітувати про результативність реструктурованих кредитів. У 2011 р. у США були прийняті додаткові нормативні акти [13], зокрема від кредиторів вимагається підтвердження, що позичальник здатний обслуговувати кредит за новими умовами, а саме надати обґрунтований план, звірку всіх боргів, звіти про погашення боргів. Дозволяється переносити сплати за боргом на період до п'яти років. Позичальникам у скрутному становищі дозволяється списання частини боргу (за рахунок гарантій Агентства).

В Індії в 2005 р. запроваджений механізм реструктуризації боргів для МСП [14]. Неприйнятними для цієї програми є кредити, за якими виникали добровільний дефолт, шахрайство, фальсифікація, визнані безнадійними, а також які вже були реструктуровані принаймні один раз. Позичальник має відновити свою життєздатність не пізніше семи років, термін погашення за реструктурованим боргом не може перевищувати 10 років, а середнє значення покриття боргу чистими надходженням (Debt Service Coverage Ratio) на весь період не менше 1,25, але в будь-якому році не нижче 1,0. Кредитор зобов'язаний розглянути звернення позичальника про реструктуризацію не пізніше 60 днів після надання заявки. У тлумаченні стандартних та нестандартних кредитів Резервний банк Індії визначає, що:

– стандартні кредити не будуть перекласифіковані в нестандартні у разі перепланування погашення лише основного боргу за умови, що залишок боргу повністю покривається забезпеченням;

– зміна графіку погашення боргу для операцій субстандартної і сумнівної категорій не буде тлумачитися як підстава для погіршення категорії на даний період за умови, що непогашена сума боргу повністю покрита забезпеченням.

Іншим документом у 2014 р. регулятор визначив поняття позичальника, що ухиляється від співпраці з кредитором, а також рекомендований перелік ознак проблемності стану позичальника [15]:

1. затримка погашення 90 днів або більше у поданні звітності позичальником про фінансовий стан;

2. фактичні продажі/операційний прибуток відстають від прогнозів на момент видачі кредиту на 40% або більше, або принаймні один випадок відмови від перевірки звітності кредитором, або докази нецільового використання кредиту;

3. повернення трьох або більше рахунків позичальника без оплати виданих через недостатність коштів на рахунок;

4. скасування гарантії платежів або банківської гарантії позичальника;

5. звітність позичальника про результати діяльності показує стресовий стан.

Індійські банки знижують процентні ставки клієнтам не більше ніж на 1,5–2,0 процентні пункти (ринкова ставка – приблизно 15%).

Висновки. В Україні має бути прийнята національна програма підтримки реструктуризації кредитів МСП, бажано разом із законом про створення державного агентства (фонду) з гарантій за кредитами. Метою такої програми має бути забезпечення своєчасного та прозорого механізму реструктуризації боргів потенційно життєздатних суб'єктів в інтересах усіх зацікавлених сторін. Для цього механізм буде спрямований на збереження життєздатних МСП, які страждають від певних внутрішніх і зовнішніх чинників, і мінімізацію збитків кредиторів та інших зацікавлених сторін. У разі затримки створення такого агентства доцільно передбачити зміни у порядку класифікації кредитних операцій, які б передбачали проведення банками реструктуризації життєздатних позичальників за конкретними критеріями. Окрема програма має бути розроблена щодо кредитів позичальникам, які знаходились у зоні АТО, але потім успішно переводили свій бізнес у безпечніші регіони і погодилися на співпрацю з банками-кредиторами. Для застосування варіанту реструктуризації з частковим списанням заборгованості варто передбачити виділення банкам коштів для відшкодування збитків за рахунок резервних фондів державного бюджету.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Опитування про умови кредитування. III квартал 2016 року : Аналітичний звіт / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=34438247>.
2. Герасименко Р. Проблемні позики та прогнозування їх частки в кредитному портфелі банку / Р. Герасименко, М. Дегтярьова // Вісник НБУ. – 2012. – № 4. – С. 40–46.
3. Долбнєва Д.В. Стан та перспективи розвитку ринку банківського кредитування МСП в Україні / Д.В. Долбнєва //

- Вісник Запорізького національного університету. – 2014. – № 2(22). – С. 197–207.
4. Ділові очікування підприємств України. – 2016. – № 2(42) / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.
  5. Квартальний моніторинг перешкод у розвитку МСП. – 2016. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ier.com.ua/ua/sme_development/working_papers_sme?pid=5235.
  6. Міщенко В. Реструктуризація кредитів в умовах кризи: світовий досвід і можливості застосування в Україні / В. Міщенко, В. Крилова, М. Ніконова // Вісник НБУ. – 2009. – № 5. – С. 12–17.
  7. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями : Постанова НБУ від 25.01.2012 № 23 (в редакції від 28.01.2016) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12/print1443172421826955>.
  8. Річна звітність АТ «Прокредит Банк» за 2015 рік за МСФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.procreditbank.com.ua/assets/Uploads/corporate-documents/IFRS-FS-2015-ProCredit-Ukr.pdf>.
  9. Річна звітність ПАТ «Райффайзен банк Україна» за 2015 рік за МСФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.aval.ua/about/bank_reports/.
  10. Річна звітність ПАТ «ПриватБанк» за 2015 рік за МСФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://static.privatbank.ua>.
  11. Сирота В.С. Реструктуризація позик як ефективний інструмент управління проблемними активами / В.С. Сирота // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – Вип. 3(12). – С. 207–210.
  12. 12 U.S. Code § 2202a – Restructuring distressed loans [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/12/2202a>.
  13. Code of Federal Regulations. Title 7 – Agriculture. – Volume: 7. Date: 2011-01-01. Section 762.145 – Restructuring guaranteed loans [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/CFR-2011-title7-vol7/xml/CFR-2011-title7-vol7-sec762-145.xml>.
  14. Debt restructuring mechanism for Small and Medium Enterprises (SMEs). – RBI/2005-06/159. – DBOD. BP. BC. No. 34 / 21.04.132/ 2005-06.
  15. Early Recognition of Financial Distress, Prompt Steps for Resolution and Fair Recovery for Lenders: Framework for Revitalising Distressed Assets in the Economy. – RBI/2013-14/528. – DNBS (PD) CC.No.371/03.05.02/2013-14. – March 21, 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://rbi.org.in/Scripts/NotificationUser.aspx?Id=8782&Mode=0>.
  16. The World Bank. Indicators of Financial Sector [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator>.